

Szárnyalnak a Sóllymok, avagy az amerikai típusú névadási minta a sportban

1988-ban a rendszerváltás előtt Magyarország boldogan ünnepelte a magyar sport szöuli sikerét, a huszonhárom olimpiai érmet. Ekkor persze már mindenki sejtette, hogy a szöuli olimpia volt az utolsó olyan világverseny, amelyre még a "pénz nem számít" elve alapján készülhettek a sportolók. Akkoriban a költségvetés – a sporthivatal közbeiktatásával – még annyi pénzt juttatott a magyar sportnak, amennyire szükség volt. A rendszerváltás után nyilvánvalóvá vált: a magyar sport a szakadék szélén áll. Klubok, szakosztályok, kisebb-nagyobb egyesületek szűntek meg sorban, bizonyos sportágak vegetáltak, küzdöttek a fennmaradásért, hiszen az állami és a korábbi vállalati támogatások szinte teljesen elapadtak.

A csúcson, az első osztályban alapvetően mégsem romlott a helyzet. Ennek oka pedig az, hogy a magántőke bevonult a sportba, s hirtelen mágikus tartalmat kapott az addig nálunk szinte alig ismert szó: szponzor. Szponzorokat kerestek és találtak a szövetségek, az egyesületek, a különféle szakosztályok – akár megmaradtak egyesületi keretekben, akár önállósultak –, sőt ma már nem ismeretlen az egyéni szponzorálás még a csapatsportokban sem. Az utóbbi három évben megjelentek a sportmágnások, pl.: Neményi Béla, André Ritter vagy az azóta már megbukott Zemplényi György – hogy csak néhányat említsünk. Olyan új fogalmak kerültek be a köztudatba, mint arany fokozatú támogató, vagy a barcelonai olimpia előtt: az olimpiai csapat hivatalos szállítója, szponzora. Mára már nyilvánvalóvá vált: hirdető és szponzorok nélkül aligha létezhet a jövőben a magyar sport.¹

A változások természetesen az egyesületek és szakosztályok elnevezéseiben is nyomot hagytak és hagynak. Esetenként visszatértek a régebbi, az elmúlt rendszer előtti nevek: az *Újpesti Dózsa* például újra eredeti nevéen *Újpesti Torna Egyeslet*-ként szerepel, az *MTK-VM (Magyar Testgyakorlók Köre – Vörös Meteor)* ismét *MTK* lett, a *Budapesti Honvéd* labdarúgó-szakosztálya *Kispest-Honvéd* néven önállósult, és visszavette a klub korábbi piros-fekete színét, a *DMVSC* nevéből kikerült a *Munkás* szó, így ismét *Debreceni Vasutas Sport Club* az elnevezés.² A legjelentősebb változást azonban az új szponzorok megjelenése és a régi támogatók eltűnése jelenti. Ez néhány esetben szinte teljes névcserét von maga után, pl.: a *Bramac SE*-ből *Fotex VSE*, a *Tisza Volán*-ból *Pick Szeged* (kézilabda), a *Kaposcukor SE*-ből *Kaposvári KC*, az *Alba Regia Építők*-ből *Albacomp*, a *Dunai Kőolaj*-ből *Battai KE* (kosárlabda), a *Szolnoki Vízügy*-ből *Elektrosoft Szolnoki SE* (vízilabda), a *Sziketherm*-ből *Dunaferr* (jégkorong) stb. lett. Gyakoribb azonban az, hogy megmarad valamilyen (előfordul, hogy módosított) formában az eddigi elnevezés – vagy mert nem szerepelt benne a korábbi támogató, vagy mert esetenként ez a támogató a továbbiakban is jelen van –, és az adott csapat az eredeti név mellé (előtte vagy utána) felveszi a szponzor nevét

¹Vö. A magyar sport évkönyve 1992. Szerk. Harle Tamás és Ládonyi László. Budapest, 1992. 308.

²Azóta, éppen a napokban olvashattuk, a DVSC-nek új gazdája van, a csapat neve a továbbiakban: *DVSC-Speditör*. (Nemzeti Sport, 1993. május 7.)

is. Elég ha csak egy pillantást vetünk a nálunk még mindig legnépszerűbbnek mondható sportág, a labdarúgás NB I-es tabellájára: *Vác FC-Samsung*, *PMSC-Fordan*, *Videoton-Waltham*, *Vasas-Smirnoff*, *Csepel-Kordax*, *BVSC-Dreher*. Lassanként a szponzori nevek eligazítanak abban, hogy melyik sportág, melyik csapatáról van szó. Néhány példa az ismert, régi, patinás egyesületekből: *Vasas-Smirnoff* – labdarúgás, *Vasas-Fabulon* – férfi röplabda, *Vasas-Dreher* – női kézilabda, *Vasas-Plaket* – férfi vízilabda; *Herz-FTC* – női kézilabda, *FTC-Műfémszer* – birkózás, *FTC-Törley* – férfi vízilabda; *MTK-Pilu* – vívás, *MTK-CNC (Citadella Night Club)* – női kosárlabda, és még hosszasan lehetne sorolni.

Sokszor azonban nem ilyen egyszerű a helyzet: a szponzori név még a sportbarátoknak is megfejtésre szoruló névalakot eredményezhet, pl.: *Opel-Kápolnásnyék-Budafok*, ahol is a budafoki férfi kosárlabdacsapat támogatója az Opel-Kápolnásnyék cég; és persze némiképp igaza van a Népszabadság újságírójának, amikor a női kosárlabda Magyar Kupa nyolcaddöntőjének párosítása³⁰ láttán így ír: "A szponzorok kimondhatatlan elnevezései, illetve rövidítései mára már úgy elszaporodtak, hogy hovatovább kódmagyarázó füzetet kell közreadnia a szövetségnek, különben senki sem tudja követni még a legszimplább sorsolást sem" (Népszabadság, 1993. január 28.).

Úgy gondolom, az eddig elmondottakból is kiderült, hogy a magyar sportban bekövetkezett rendszerváltást, a "pénz beszél" elvének kizárólagosságát a nevek jó részének megváltozása hűen tükrözi. Nem céлом most bemutatni az egyesületi nevek teljes rendszerét, sem pedig minden kisebb-nagyobb változást, annyit azonban meg kell jegyeznünk, hogy az új vagy részben új nevek nagyjából még is követik az e d d i g i h a g y o m á n y t, azaz: az egyesületek, szakosztályok nevében legtöbbször vagy helységnév (-i képzővel vagy anélkül), vagy támogatói, illetve ma már szponzori név szerepel, vagy mindkettő egyszerre, és gyakoriak az *egyesület*, *klub* (*club*), *egylet* megjelölések is a név részeként mozaikszó formájában. Például: *Eger SE (Sport Egyesület)*, *Malév SC (Sport Club)*, önálló szakosztályként: *Szeged FC (Football Club)*, *Veszprém LC (Labdarúgó Club)*, *Salgótarjáni KK (Kosárlabda Klub)*, *Bajai Bácska KSE (Kosárlabda Sport Egyesület)* stb.³¹

Valamint létezik még két az eddiektől eltérő és hagyományosnak mondható névtípus is – mindkettő kisebb horderejű, mint az eddig említettek. Néhány csapat személynevet, általában történelmi alak nevét viseli; ez a katonacsapatokra volt, bár nem kizárólagosan, a legjellemzőbb, és az ma is, pl.: *Honvéd Zrínyi SE*, *Honvéd Szondi SE*, *Kossuth KFSE* (a szentendrei katonai főiskola csapata), *Honvéd Mereszjev József SE*; de ide tartoznak a *Dózsa* nevet viselő csapatok, az *Újpesti Dózsa* már nem, ellenben a *Debreceni Dózsa* igen, s ide sorolható például a *Budapesti Spartacus* is.

³⁰A női kosárlabda Magyar Kupa nyolcaddöntőjének párosítása: *Univer KSC-Közgáz-Matáv*, *BSE-Eger*, *Tungsram-SVSE-Raabersped*, *MÁV Nagykanizsai TE-BSC Szarvas*, *Sabaria-Mörk KC-BEAC-Mol Rt.*, *DKSK-SeM-Szeged*, *PVSK-Co-order-EGIS-OSC*, *KSK Szekszárd-MTK-CNC*.

³¹A teljesség kedvéért: természetesen – és ez korábban is így volt – szerepelhet a teljes név mozaikszó, többnyire betűszó formájában is: *BVSC*, *MTK*, *TFSE* stb., s az új névelem is kerülhet betűszóként az eddigi mellé vagy a rövidség kedvéért, vagy mert a támogató cég neve eleve létezik ilyen alakban, a már említett példa: *MTK-CNC*.

Mostanában – tudomásom szerint – egyetlen ilyen új név keletkezett: a *KSI* tiszteletből felvette az OTSH elhunyt elnökének, Csanádi Árpádnak a nevét: *Csanádi Árpád KSI*. A másik, talán még kisebb hatókörű névtípus: a jelszói értékű nevek, ide tartozik például a *Haladás*, a *Testvériség*, és ide sorolható részben az *Egri Lendület SE*, a *BKV Előre* vagy a *MÁV Előre* csapata is.

Jelentős, ám típusát tekintve hagyományörző a változás tehát sportcsapataink elnevezésében, s éppen emiatt a hagyomány miatt okozott meglepetést még sportberkekben is³² 1992 őszén az, hogy a *Tungsram* és a *Honvéd* kosárlabdaszakosztálya *Budapesti Sólymok* néven egyesült. Vagyis az *-i* képzős helynévhez nem szponzori név vagy mozaikszó formájában a szakosztály megjelölése került, hanem egy *f a n t á z i a n é v*, minden bizonnyal jelképi értékkel. A névadási mintát pedig nyilvánvalóan nem az egyes csapatok szurkolók körében elterjedt, ha lehet így nevezni, ragadványnevéből (*zöld sasok – FTC*, *vörös ördögök – például Liverpool* stb.), hanem az amerikai profi sportból kölcsönözték, és itt elsősorban – minthogy kosárlabdáról van szó – az amerikai profi kosárlabdálígára (NBA) kell gondolnunk.

Az Egyesült Államok négy legnépszerűbb sportja a baseball, a kosárlabda, az amerikai futball (nem azonos a labdarúgással, sem teljes mértékben a rögbivel) és a jégkorong. Európában a baseball és az amerikai futball kevésbé ismert, vagy inkább kevésbé elterjedt, a jégkorong és a kosárlabda természetesen nagyon népszerű. Három-négy éve Magyarországon is nyomon követhetjük a profi amerikai jégkorong (NHL) és a kosárlabda (NBA) küzdelmeit az égi csatornákon (korábban a Screensporton, ma már az Eurosporton); újabban rendszeresen beszámol a Nemzeti Sport is a két liga bajnokságáról, ám nem utolsósorban: a barcelonai olimpián az NBA játékosai közül összállt ún. Álomcsapat (a Dream Team – így angolul – azóta fogalomná vált a sportban) elkápráztatta játéktudásával a világot, és óriási nimbusza lett az amerikai kosárlabdának egész Európában, s természetesen nálunk is.³³

Nézzük meg tehát röviden az amerikai névadási mintát az NBA-csapatok elnevezéseinek a segítségével – a típus természetesen nemcsak a kosárcsapatokat, hanem az összes egyesült államokbeli és kanadai profi csapatot is jellemzi.

A nevek két elemből tevődnek össze. Az első névelem az esetek túlnyomó többségében városnév vagy – ez ritkább – államnév, a második elem minden esetben motivált fantázianév. A fantázianevek széles skálát mutatnak fel: a leggyakoribbak a pusztán jelképi eredetű nevek, ezek utalhatnak erőre, állóképességre, ügyességre, robbanékonyságra, gyorsaságra, légiességre – mindenre, ami ebben a sportban

³²Itt kell köszönetet mondanom Laczkó Péternek, a Testnevelési Egyetem végzős hallgatójának, a téma feldolgozásához nyújtott jelentős segítségéért.

³³Ezzel kapcsolatosan hadd idézzem a Képes Nemzeti Sportból az Amerika, Amerika című rovat egyik cikkének a bevezetőjét Török Péter tollából: "Elmúltak azok az átkos idők ..., amikor a napos szerkesztő még mélabúsan ... toltá vissza az amerikai profi kosárlabdáról frott dolgozataimat. «Ugyan már, ifjú kollégám! Hát érdekli a csepeli munkást, hogy a kétméteres négerek Amerikában hogyan dobálják a kosarakat?» Lám, milyen gyorsan felfordult a világ. Ma már a csepeli munkást is érdekli. Meg mást is. Mindenkit. A jövő század csapatsportja dinamikus erővel szerkeszti át a tömegszórakoztatás történetét" (Képes Nemzeti Sport, 1993. január 26.).

nélkülözhetelen. Jellegzetes csoportot alkotnak az állatnevek³⁴: *Chicago Bulls* (bikák), *Atlanta Hawks* (sólymok – vö. *Budapesti Sólymok*), *Milwaukee Bucks* (szarvasok), *Minnesota Timberwolves* (erdei farkasok), *Charlotte Hornets* (darazsak), *Dallas Mavericks* (fiatal szarvasmarhák) – ez utóbbi névben a helyi állattartás jellege is dominálhat, valamint nem lehet véletlen, hogy a minnesotai csapat éppen a *Timberwolves* nevet választotta, hiszen ez a vadfajta Kanada déli részeinek erdeiben él, és Minnesota közel fekszik a határhoz és az erdős részekhez. Az állatneveken kívül pusztán jelképi értékűek lehetnek a következők: a két Los Angeles-i csapat egy-egy gyorsjárású, szélesebb hajó nevét viseli: *Los Angeles Lakers* és *Los Angeles Clippers*, de ide sorolható a *San Antonio Spurs* (sarkantyúsok), a *Washington Bullets* (bombázók, lövedékek), a *Seattle SuperSonics* (szuperszónikusok), az *Indiana Pacers* (iramot diktálók), vagy a játék jellegét elvont fogalommal megjelenítő *Orlando Magic* (varázslat) és *Utah Jazz* (modernség)³⁵ is. Néhány csapat nevében a nagyság, a kiemelkedés hangsúlyozódik elsősorban: *Sacramento Kings* (királyok), *Cleveland Cavaliers* (lovagok), *Golden State Warriors* (katonák).

A jelképiség mellett a másik csoport a fantázianevek között az, melyek valamilyen módon az adott hely jellegzetességeihez kötődnek. Az időjárásra utal – s persze jelképi értékű is – a *Miami Heat* (meleg, hév) és a *Phoenix Suns* (napok), az utóbbi esetben maga a városnév is motiválja a fantázianevet. A város lakóinak eredetét jelöli a *Boston Celtics* (kelták) és a *New York Knickerbockers* (holland őslakosok). A csapat megalakulásának körülményei is jelen lehetnek a névben: *Portland Trailblazers* (úttörők), *Philadelphia 76ers* (hetvenhatosok) – ebben az esetben kettős lehet a névadási indíték: egyrészt a Philadelphia nevet változtatott az adott évben (korábban *Warriors* volt), de kapcsolódhat az évszám ahhoz is, hogy 1776-ban éppen Philadelphiában írták alá a Függetlenségi Nyilatkozatot. Teljes mértékben helyi sajátosságra utal a *Detroit Pistons* (dugattyúsok), hiszen Detroitban minden – az utcanévek többsége is – az autógyártáshoz kötődik; a *Denver Nuggets* (aranyrögök) – Denver vidékén tört ki annak idején az aranyláz; a *Houston Rockets* (rakéták) – Houstonban van a legnagyobb amerikai rakétatámaszpont.

Végül egyetlen csapat visel az NBA-ben a kosárlabdához konkrétan kötődő nevet: *New Jersey Nets* (kosárháló).³⁶

Így néz ki tehát röviden az amerikai profi kosárlabdacsapatok névrendszere. Persze a háttérben másképp realizálódik az, amit a "pénz beszél" elvének kizárólagosságával jellemeztem, mint nálunk. A csapatoknak többnyire egyéni tulajdonosai vannak – akár részvénytársaság formájában –, és a szponzorálás elsősorban egyénileg történik, egy csapatban játszhat például a NIKE és a Reebok

³⁴Az állatjelképek meglehetősen közkedveltek Amerikában: minden egyetem is rendelkezik ilyennel.

³⁵A *Utah Jazz* esetében nem gondolhatunk a zenére, hiszen a jazz "szülőhelye" nem Utah állam volt.

³⁶Természetesen további utánjárás még módosíthatja ezt a nagyon is vázlatos tipológiát, most első megközelítésben csak a legjellemzőbb jegyek bemutatására törekedtem, valamint néhány esetben találgatásokra szorultam, ugyanis nem jutottam még eddig hozzá az NBA összes adatát tartalmazó, az Egyesült Államokban megjelent kézikönyvhöz. Külön köszönet Róka Jolánnak néhány szíves szóbeli közléséért.

cég reklámembere, ebből következően a mezeken nincsenek reklámfeliratok, s az elnevezésekben sem jelenik meg semmiféle konkrét támogatói név. Még akkor sem, ha például a Walt Disney "világbirodalom" megvásárol egy hokiklubot. Természetesen azért nem véletlen, hogy ez a csapat a *Mighty Ducks* (hatalmas kacsák) nevet viseli Donald kacsára utalva. A névválasztást a hokiliga komisszárja – mert Amerikában ilyen is van – azzal indokolta, hogy ha sikerülne a Walt Disney cég imázsának megfelelő hokicsapatot kialakítani, azaz a szép, technikás, méltóságteljes és becsületes játékot megvalósítani a gyakran tömegverekedésektől sem mentes mérkőzések helyett, ez visszacsalogatná a gyerekeket a jégstadionokba, márpedig ha a gyerek a hokira szavaz, megindul az egész család – azaz kimondatlanul: növekedne a nézők létszáma, vagyis a bevétel. Ez volt tehát a névválasztás "hivatalos" indoklása.³⁷

Visszatérve Magyarországhoz: az első osztályban még csak egyetlen csapat képviseli az amerikai típusú névmintát. Feltehetnénk a kérdést: vajon divattá válhat-e ez a fajta névadás a jelenlegi mellett vagy helyett? Ez ma még nyilván megválaszolhatatlan, de tény, hogy az élet sok területén tapasztalható egyfajta Amerika felé fordulás, s persze ahhoz, hogy megváltozzon a magyar sport névstruktúrája, további változásokra van szükség a magyar sport belső rendszerében is. Ha azonban körülnézünk sportéletünk ún. hátszágában, akkor nyilvánvaló: fiatal, most meghonosodó sportágakban már divattá vált az amerikai névminta. Nem véletlen, hogy a jellegzetes példákat a magyar rögbi- és baseballcsapatok (!) között találjuk. A rögbi a baseballhoz képest korábban honosodott meg, s az 1991-es tabella még nem mutat érdekességet az elnevezésekben. A mostani eredménylistát végignézve azonban kiderül: a régebbi csapatok is – néhány kivételtől eltekintve – megváltoztatták a nevüket, s jelenleg a következő elnevezéseket találjuk – úgy gondolom, ezek a nevek önmagukért beszélnek: *Zöld Sólymok*, *Battai Bátor Bulldogok*, *Érdi Darazsak*, *Miskolci Keselyűk*, *Kispesti Elefántok*, *Pécsi Termesz*, *Esztergomi Vitézek*, *Nagykovácsi Yeti*, *Szentesi 91-esek*, *Budapesti Száműzöttek*, sőt: *Békéscsabai Benny Bulls* (Benny bikák).

A baseballt áttekintve az amerikai hatás még erősebb nyomát találjuk – talán annak is köszönhetően, hogy a baseball kifejezetten amerikai sport. A két- vagy háromtagú névelem második része, azaz a fantázianév ugyanis többnyire angol. A példák megint csak önmagukért beszélnek: *Ajka Blackbirds* (feketerigók), *Sopron Woodmen* (favágók), *Nagykanizsa Ants* (hangyák), *Siófok Denewares* (moszatok ?), *Budapest Brick Factory* (ez tulajdonképpen támogatói név, gondosan angolra fordítva: téglagyár), *Vác New Deal* (új egyezség)³⁸, *Győr Dark Horses* (sötét lovak), *Budapest Islanders* (szigetlakók), *Szentendre Sleepwalkers* (alvajárók), *Budapest Hotshots* (forró lövések). Elvértve előfordul magyar név is: *Miskolci Felhőkarcolók*.

Ezeknek a neveknek vázlatos tipologizálására, az amerikai futball-, valamint baseballcsapatok elnevezéseivel való összehasonlítására és a névadási indítékok megkeresésére ebben a dolgozatban nem teszek kísérletet, a rögbi- és a baseballcsapatok neveinek bemutatásával most csak arra szerettem volna felhívni a

³⁷Vö. Képes Nemzeti Sport, 1993. március 23.

³⁸Nem valószínű, hogy a *New Deal* a Rooseveltt-féle akkori új gazdaságpolitikára utalna.

figyelmet, hogy ha egyelőre még csak a sport háterszágában, de nálunk is meghonosodott, sőt úgy tűnik, divattá válik az amerikai névadási minta.³⁹

Végezetül egy rövid kitérő: a szinte egyetlen jelentős sportnapilapunk, a Nemzeti Sport tudósításaiból eddig sem hiányoztak a képszerű kifejezések (esetenként az erős képzavarok). Nos, ezek az új fantázianevek széles teret adnak a képszerűségnek. Egyetlen jellemző példa: a rögbieredmények előtt címként a következő szerepelt a minap: *A fogatlan Bulldognál erősebb a tavaszi Darázs*. Most erre "stílusosan" csak ennyit: No comment.

LACZKÓ KRISZTINA

Személynevek az Új Magyar Tájszótár szólásaiban és közmondásaiban

Az Új magyar Tájszótár gazdag nyelvi anyagának legérdekesebb, legszínesebb részei a szólások és közmondások. A szótár eddig megjelent három kötetében (A–M) 333 személynevet tartalmazó frazeológiai egység van. Megoszlásuk a következő: 281 szóláshasonlat, 48 szólás és 4 közmondás. A frazeológiai egységek gazdag hangulati tartalmú, a stílust szemléletessé, színessé tevő elemei a nyelvnek. Tükrözik a nép gondolkodásmódját, világképét. Ezért gyakoriak nyelvjárásainkban is.

Adataim szerint leggyakrabban a szóláshasonlatokban találkozhatunk személynevekkel. Ez a tény kialakulásukkal is magyarázható. A szóláshasonlatok általában egy ténylegesen megtörtént eseményhez és valós személyhez kötődnek, valamilyen helyi adomát megörökítve. Az ott élők kezdetben még ismerik és továbbadják a szóláshasonlatot létrehozó történetet, de később a jelentés elhomályosul, eltűnik, s csak a belőle leszűrhető tanulság marad meg, válik általánossá és más hasonló esetekben is felhasználhatóvá. Mivel a szóláshasonlatok egy-egy vidékhez és településhez kapcsolódnak, rendszerint egy, néha két adattal szerepelnek a szótárban. Ritkán válnak országosan elterjedté.

A szóláshasonlatok nagy része gúnyos, illetve humoros színezetű, kifejezve az adott közösség értékítéletét, véleményét.

Szerkezetileg két részből állnak: egy főmondatból és egy hiányos szerkezetű hasonlító mellékmondatból. Ez a forma nyomósítja, hangsúlyossá teszi a jelentést (*Úgy megy, mint a Sinka Mári éneke* = szomorúan, vontatottan), illetve valamilyen jelentéstöbblettel gazdagítja az alapjelentést (*Változik, mint Haluzséknál az ebéd: hol tró, hol savó*). Ez a mondat szerkezet a szóláshasonlatok egy részének ritmust is ad. Az azonos szótagszámú felező ütemű sorokban a magyar népdalokban gyakori, a

³⁹Laczkó Péter hívta fel a figyelmet arra, hogy egy új sportág, a floorball csapatainak az elnevezései is az amerikai mintát képviselik, a floorballról azonban az újságok még nem tudósítanak, a Nemzeti Sport sem. Ezen kívül a női labdarúgócsapatok közül hozhatunk példát: *Pepita Sárkányok*.